10/10/2020

Το Σπήλαιο της Θεόπετρας

/ Παιδεία και Πολιτισμός

«Οι ανασκαφές στο σπήλαιο της Θεόπετρας ήρθαν να ανατρέψουν τα παλαιότερα δεδομένα οδηγώντας μας στις απαρχές της κατοίκησης της Θεσσαλίας από τον προϊστορικό άνθρωπο. Το σπήλαιο αποτέλεσε καταφύγιο ανθρώπων για πολλές χιλιάδες χρόνια, ενώ βεβαίως είναι πολύ πιθανό ότι υπήρξαν και διαστήματα που το εγκατέλειπαν, ανάλογα με τις καιρικές συνθήκες που επικρατούσαν, καθώς το κλίμα άλλαξε επανειλημμένως στη διάρκεια αυτών των χιλιάδων χρόνων. Το σπήλαιο χρησίμευσε επίσης στα νεότερα χρόνια ως καταφύγιο για τον ντόπιο πληθυσμό σε καιρούς πολέμου, αλλά επίσης για το σταυλισμό ζώων». Πρόκειται για νεότερα στοιχεία που παρουσίασε στο 14ο Πανελλήνιο Συνέδριο του Ελληνικού Κολλεγίου Παιδιάτρων, που πραγματοποιήθηκε πρόσφατα στα Τρίκαλα **η Νίνα Κυπαρίσση-Αποστολίκα, Δρ. Προϊστορικής Αρχαιολογίας, διευθύντρια των ανασκαφών του Σπηλαίου Θεόπετρας και επίτιμη διευθύντρια της Εφορείας Παλαιοανθρωπολογίας και Σπηλαιολογίας του ΥΠΠΟ.** Το σπήλαιο της Θεόπετρας βρίσκεται στα δεξιά της διαδρομής από Τρίκαλα προς Καλαμπάκα, 3 χλμ. πριν από την τελευταία, σε υψόμετρο περίπου 300μ. από την επιφάνεια της θάλασσας και 100μ. πάνω από την πεδιάδα, στη βόρεια πλευρά ασβεστολιθικού όγκου που υψώνεται πάνω από το ομώνυμο Τοπικό Διαμέρισμα του Δήμου Καλαμπάκας. Πολύ κοντά ρέει ο ποταμός Ληθαίος,

παραπόταμος του Πηνειού, που στη συνέχειά του διασχίζει την πόλη των Τρικάλων. Η έκταση του σπηλαίου είναι περίπου 500 τ.μ. Η είσοδος είναι αψιδωτή διαστάσεων 17μ. πλάτος επί 3μ. ύψος και επιτρέπει στο φυσικό φως να εισέρχεται άπλετα στο εσωτερικό του. Ακριβώς απέναντι βλέπει κανείς τους βράχους και τις μονές των Μετεώρων. Είναι η δυτικότερη προϊστορική θέση της Θεσσαλίας και γειτνιάζει άμεσα τόσο με τη θεσσαλική πεδιάδα όσο και με την οροσειρά της Πίνδου, τον Κόζιακα, και αυτά τα χαρακτηριστικά από τα δύο διαφορετικά φυσικά περιβάλλοντα αντανακλώνται και στις επιχώσεις του σπηλαίου.

Ποιοι άνθρωποι έζησαν στο σπήλαιο της Θεόπετρας;

Σύμφωνα με την Νίνα Κυπαρίσση- Αποστολίκα, εκτός των άλλων ευρημάτων, είχαμε την τύχη να βρούμε ανθρώπινες ταφές στη θέση εναπόθεσής τους, ώστε δεν μένει καμία αμφιβολία ότι υπήρχαν ένοικοι αυτού του σπηλαίου. Δύο ταφές αντιστοιχούν στην μεταπαγετώδη Ανώτερη Παλαιολιθική περίοδο και η μία έχει χρονολογηθεί στα 14.990-14.060 π.Χ. , ενώ τρεις ακόμη ταφές αντιστοιχούν στη Μεσολιθική, και έχουν χρονολογηθεί μεταξύ 7000 και 7500 π.Χ. Όλοι οι σκελετοί, σύμφωνα με την ίδια, ανήκουν στον τύπο του Homo Sapiens sapiens. Στα βαθύτερα στρώματα της Μέσης Παλαιολιθικής, αν και δεν βρήκαμε ταφές αυτής της περιόδου, είχαμε όμως την τύχη να βρούμε αποτυπώματα ανθρώπινων πελμάτων (ένα εύρημα σπανιότατο σε παγκόσμια κλίμακα , τα οποία όμως ήταν καλυμμένα, ώστε δύσκολα μπορεί να ανιχνεύσει κανείς ιδιαίτερα ανατομικά χαρακτηριστικά σε αυτά. Εκτιμάται ωστόσο, σύμφωνα με τους τύπους των λίθινων εργαλείων που βρέθηκαν σε αυτά τα στρώματα, ότι εκεί ζούσαν Neanderthal. Σύμφωνα με παλαιοπαθολογική ανάλυση σε ανθρώπινα οστά της νεολιθικής περιόδου, τα περίπου 43 άτομα που υπολογίζεται να έζησαν αυτή την περίοδο στο σπήλαιο, φαίνεται πως ήταν αρκετά υγιή, προσθέτει η αρχαιολόγος και εξηγεί:

«Σύμφωνα με τα αποτελέσματα ανάλυσης σταθερών ισοτόπων, η διατροφή τους φαίνεται πως βασιζόταν σε C3 φυτά, όπως το σιτάρι, το κριθάρι, ελιές και όσπρια, η παρουσία των οποίων επιβεβαιώνεται και με τα αρχαιοβοτανικά κατάλοιπα. Ζωικά λίπη, φυτικά έλαια και κερί μελισσών αναγνωρίστηκαν επίσης με αναλύσεις οργανικών καταλοίπων. Είναι σχεδόν βέβαιο ότι η διατροφή τους περιλάμβανε λίγο κρέας από εξημερωμένα κυρίως ζώα, αν και υπάρχει η άποψη ότι αυτά τα συντηρούσαν κυρίως για τα δευτερογενή προϊόντα τους (μαλλί, γάλα, κλπ), μια διατροφή δηλαδή που επικρατούσε στην Ελλάδα μέχρι τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο. Παρά ταύτα, στο σπήλαιο βρέθηκαν και λίγα οστά ψαριών και όστρεα γλυκού νερού, πιθανότατα από τον παρακείμενο ποταμό Ληθαίο, ενώ 4 χλμ, μακρύτερα ρέει και ο Πηνειός. Επίσης, σύμφωνα με τα ίδια στοιχεία, από τη νεολιθική επίχωση αναγνωρίστηκαν πολλά οστά ζώων, όπως αιγοπρόβατα που

αποτελούν και το κυρίαρχο είδος σε ποσοστό περίπου 60%, βοοειδή, χοίροι και σκύλος εξημερωμένα, αλλά και γύρω στο 11% άγρια ζώα, όπως διάφορα είδη ελαφιών, αγριογούρουνο, αρκούδα, λαγός, αγριόγατα και ασβός ως αποτέλεσμα κυνηγιού. Σε οστό αρκούδας χρονολογημένο στη Νεολιθική περίοδο-προς το τέλος της 5ης χιλιετίας- βρέθηκαν αποτυπώματα από μαχαιριές που αποδίδονται σε προσπάθεια τεμαχισμού του ζώου. Τέλος, επισημαίνει η αρχαιολόγος, τα πρώτα κοσμήματα στη Θεσσαλία προέρχονται από το σπήλαιο της Θεόπετρας. Πρόκειται για δύο δόντια ελαφοειδών στα οποία έγιναν διαμπερείς οπές προκειμένου να αναρτηθούν, και για ένα όστρεο γλυκού νερού, προφανώς από το παρακείμενο ποτάμι, στο οποίο επίσης διανοίχτηκε οπή για ανάρτηση. Όλα αυτά προέρχονται από την μεταπαγετώδη περίοδο χρήσης του σπηλαίου, όταν είχαν αυξηθεί σημαντικά και τα λίθινα εργαλεία και προφανώς και ο πληθυσμός του. Οι χρονολογήσεις κυμαίνονται από τα 130.000 χρόνια πριν από σήμερα μέχρι τα 4.300-4.200 π.Χ.περίπου, και είναι ίσως ο περισσότερο χρονολογημένος αρχαιολογικός χώρος στην Ελλάδα. Η εγκατάλειψη του σπηλαίου από τους ενοίκους του γύρω στα 4,000 π.Χ. πιθανότατα συνδέεται με φυσικά φαινόμενα καθώς και με την εκμετάλλευση της γης με την καλλιέργεια: η έντονη δράση του νερού που μπήκε στο σπήλαιο μέσω των καρστικών αγωγών προς το τέλος της Νεολιθικής και η αποκόλληση και κατάπτωση μεγάλων τεμαχών από την οροφή, πάλι εξ αιτίας διάβρωσής τους, πιθανότατα ώθησε τους ενοίκους έξω από το σπήλαιο σε αναζήτηση άλλου τόπου εγκατάστασης και σε έναν τρόπο ζωής που γνώριζαν ήδη από υπαίθριους οικισμούς στην ευρύτερη περιοχή τους, επισημαίνει επίσης η Δρ. Νίνα Κυπαρίσση-Αποστολίκα, για να καταλήξει τονίζοντας:

«Λόγω της σπουδαιότητάς του για την ιστορία της Νοτιοανατολικής Ευρώπης το σπήλαιο αναδείχτηκε σε επισκέψιμο αρχαιολογικό χώρο, ενώ τα ευρήματά του εκτίθενται στο Κέντρο Τεκμηρίωσης και Εκπαίδευσης Σπηλαίου Θεόπετρας (Μουσείο) στην είσοδο του χωριού, όχι μακριά από το σπήλαιο».

Πηγή: ΑΠΕ – ΜΠΕ/ Φωτογραφία: κ. Νίνας Κυπαρίσση